

zyčným souhrnem. A stejně tak není připojen rejstřík, bez něhož by dnes žádná vědecká publikace, historická zejména, neměla spatřit světlo světa, zvláště když příslušná kniha, jako je tomu v tomto případě, dosahuje takřka půltisícovku stránek. To už nakladatelství opravdu šetřilo na nesprávném místě nebo autor byl po vyčerpávající práci příliš unaven. Lze to sice chápat, ale zodpovědnosti jej to nezabavuje. Tvorba rejstříků není ovšem žádná zábava, i když někdy může být i tvůrčí aktivitou, která nadto slouží čtenáři.

Ivan Hlaváček

Tomasz GAŁUSZKA – Paweł KRAS
The Beguines of Medieval Świdnica: The Interrogation of the „Doughters of Odelindis“ in 1332

S předmluvou od Robert LERNER
a samostatným příspěvkem od Letha BÖHRINGER.
Suffolk – Rochester, York Medieval Press
– The Boydell Press 2023, 298 s. a 16
s. předmluvy, ISBN 978-1-914049-12-5,
978-1-80010-914-8 (elektronická verze).

Tato anglická edice latinského inkvizičního protokolu z roku 1332 je přepracováním původní latinsko-polské verze, kterou oba autoři spolu vydali v roce 2018.¹ Současná publikace je obohacena o příspěvky dvou zahraničních autorů a má i po interpretační stránce ambice přispět k již poměrně etablovanému výzkumu fenoménu bekyň a beghardů. Autoři mají s problematikou již

rozsáhlé zkušenosti. Paweł Kras se zabývá heterodoxními skupinami a jejich pronásledováním v evropském kontextu a Tomasz Gałuszka v minulosti již kriticky pracoval s dokumentem podobného významu, s traktátem proti krakovské skupině obdobně označené za beghardy.²

Právě ve snaze zasadit objekt zájmu původního inkvizičního protokolu, tedy vyšetřování svídnických bekyň, do rozsáhlejšího kontextu evropské laické zbožnosti a pronásledování „hereze“ byli k výzkumu a tvorbě publikace přizváni Letha Böhringer a Robert Lerner. Vedle edice tak více jak polovina knihy obsahuje autorské příspěvky, které si kladou za cíl zasadit pronásledování svídnických bekyň do dobového kontextu náboženských skupin a hnutí a do historického kontextu fenoménu zbožných laických žen a mužů, beghardů a bekyň.

Autorem předmluvy je Robert Lerner, americký medievista, který se před 50 lety tímto dokumentem kriticky zabýval jako první, a to v kontextu pronásledování hereze tzv. svobodného ducha.³ Lerner znovu vyzdvihl jedinečnost a komplexitu tohoto pramene a jeho aspekty, kterými se on sám nezabýval. Především tedy jeho jazykovou a diskursivní stránkou. Hlavním přínosem Roberta Lerner je znatelný příklon ostatních autorů k jeho interpretaci fenoménů bekyň a beghardů, která téma zasazuje do širšího kontextu myšlení jejich pronásledovatelů z řad církevních struktur a konform-

1 Tomasz GAŁUSZKA – Paweł KRAS – Adam POZNAŃSKI, *Proces beginiek świdnickich w 1332 roku: studia historyczne i edycja łacińsko-polska*, Lublin 2018, recenze ČČH 116, 2018, s. 207–211.

2 Tomasz GAŁUSZKA, O.P., *Henry Harrer's Tractatus contra beghardos. The Dominicans and Early Fourteenth Century Heresy in Lesser Poland*, translation by Magdalena Panz-Sochacka, Kraków 2015.

3 Robert E. LERNER, *The heresy of the free spirit in the later Middle Ages*, Notre Dame 2007.

ní společnosti. Tento přístup je významným, ale ne ojedinělým názorovým proudem v dnes už poměrně rozsáhlém výzkumu otázky bekyň.

Úvod autoři věnují mapování moderní reflexe editovaného textu a osudu pramene, tedy dvou textově odlišných exemplářů, ve kterých se manuskript dochoval až do doby vědeckých zpracování. Jedná se o originál protokolu, který byl uložen ve vatikánských archivech a o edici krakovského přepisu z 15. stol., který byl dlouho považován za ztracený. Úvod nás upozorňuje především na přehlížení zkoumaného dokumentu v celoevropském kontextu a na četné faktické i interpretační omyly, které v minulosti vznikly opomíjením práce s původním textem.

První kapitola se věnuje hnutí bekyň v rámci kontextu dobové laické zbožnosti a dobrovolné chudoby. Je však třeba si pokládat otázku, jestli není tento kontext autory pojat příliš široce. Značný prostor je věnován praktikované zbožnosti počátků valdenského hnutí a doktrinární chudobě spirituálního křídla františkánů. V současném již pokročilém stavu bádání o bekyních, a především o jejich kultuře a myšlenkovém prostředí se může význam obojího zdát poněkud sporný. Samotné hnutí bekyň je tu (právě po Lernerově vzoru) pojato poněkud idiosynkraticky a na jeho počátku stojí myšlenky a vzor jeho předních představitelů, propagátorů i odpůrců. Autoři se nicméně nevymezují takto příkře a akceptují i interpretaci Waltera Simonse, že se nejednalo o organizované a homogenní hnutí.⁴

⁴ Walter SIMONS, *Cities of Ladies: Beguine Communities in the Medieval Low Countries, 1200–1565*, Philadelphia 2003.

Zmíněný přístup, je jistě legitimní v tom, že vnímá bekyně a beghardy spíše jako ucelený kulturní fenomén. I v tomto případě může ale takové pojetí vést k vcelku sporným interpretacím. Druhá kapitola se totiž věnuje pronásledování těchto osob, a to je znovu vloženo do kontextu mendi-kantského sporu o dobrovolnou chudobu a sporu františkánů s papežem Janem XXII. Autoři v tomto kontextu ztotožňují beghardy s pejorativním symbolem pokrytecké chudoby. Jako příklad je zde mimo jiné dán významný zastánce bekyň Robert de Sorbon, který ale výraz „beghard“ vůbec nepoužívá.⁵ Namísto toho mluví o „begínech“, které autoři shodou okolností rozebírají na jiném místě, a to právě v kontextu spirituálních františkánů. Jde jen o politováníhodnou citační nepřesnost, která ale ilustruje toto poněkud plastické vnímání komplexních témat chudoby, zbožnosti a pokrytectví v kultuře a myšlení středověku. Čtenářům a čtenářkám jistě neujdou výrazné nu-

⁵ Toto nedorozumění nepochybně a vcelku paradoxně vzniklo právě přebíráním dřívějších interpretací původního textu. Autoři (na s. 41) citují Roberta Lerneru (*R. E. LERNER, The heresy of the free spirit*, s. 38–39), který tuto informaci také převzal, a to od Herbert GRUNDMANN, *Religiöse Bewegungen im Mittelalter. Untersuchungen über die geschichtlichen Zusammenhänge zwischen der Ketzerei, den Bettelorden und der religiösen Frauenbewegung im 12. und 13. Jahrhundert und über die geschichtlichen Grundlagen der deutschen Mystik: Anhang, Neue Beiträge zur Geschichte der religiösen Bewegungen im Mittelalter*, Hildesheim 1961, s. 385. Grundmann zde cituje dva známé výroky Roberta de Sorbon, které ale mluví o begínech v kontextu dobové Paříže a diskuse o osobní reformě krále Ludvíka IX. a o jeho podpoře bekyň.

ance mezi pojetím chudoby a obviněními vznášenými proti valdenským, mendikantům i bekyním a beghardům.

Třetí kapitola se zabývá bezprostředními historickými okolnostmi samotného případu. Dozvídáme se o situaci v diecézi a o peripetiích poněkud opožděného uplatnění dekretů, které bekyně a beghardy odsoudily po koncilu ve Vienne (1311–1312). Je tu také představena kariéra a vzdělání papežského inkvizitora, dominikána Jana ze Schwankenfeldu. Inkviziční protokol, metody výslechu a tvorba jeho zápisu jsou zasazeny do textového kontextu článků již zmíněných odsuzujících dekretů.

Následující čtvrtá kapitola se pak věnuje poměrům ve svídnickém německojazyčném konventu „sester kapucinek“. Zde se naplno projevuje interpretační přínos této publikace, její práce s pramenovým materiálem, a především spolupráce s německou odbornicí na kolínské bekyně, Lethou Böhringer. Autoři zkoumají vnitřní fungování, vnější styky a organizaci konventu, ale předně se zabývají otázkou, proč se zde žijící ženy nenazývaly (ani ve většině případů nebyly nazývány) bekyněmi, ale „dcerami Udyllindinými“. Autoři dospívají k závěru, že dosavadní vysvětlení nejsou příliš pravděpodobná a předkládají hypotézu, že šlo o velmi specifickou středoevropskou verzi hnutí bekyní, jejíž název se odkazoval na svou zakladatelku a na poměrně rozsáhlou síť propojených domů, kterou v závěru celé knihy Böhringer popisuje podrobněji.

Poslední kapitola první části přináší řadu podnětných hypotéz, které se tentokrát opírají přímo o text a jazyk dokumentu samotného. Autoři ze záznamů výsledků vybírají několik frekventovaných výroků, jejichž původ dohledávají v diskursu dobových akademických teologických debat.

Obvinění proti bekyním tak můžeme vidět v kontextu tomismu, scotismu a mystických myšlenek mistra Eckharta. Analýza je velmi precizní a jistým způsobem zpětně vysvětluje akcentaci rozkolu uvnitř mendikantských řádů, s kterou jsme se setkali v prvních kapitolách. Autoři také velice prozřívavě nepřisoudili zjištěné teologické názory přímo samotným sestrám, ani jejich vyšetřovateli, ale interakci, která mezi těmito dvěma subjekty analyzovaného dokumentu vznikla.

Druhá část knihy je věnována už samotné edici a kritické studii původního inkvizičního protokolu.⁶ Krom fyzického a textového popisu manuskriptu se autoři podrobně věnují jeho komparaci s již dříve zmiňovanou krakovskou kopií rukopisu.⁷ Autoři analyzují variace mezi oběma texty a na základě jejich specifík dospívají k názoru, že musel existovat ještě další dobový opis, podle kterého byla vytvořena krakovská kopie. Edice je velice precizní a svou formou i kritickým zpracováním plně odpovídá současným standardům.

Publikace je zakončena samostatnou studií Lethy Böhringer. Ta se podrobněji zabývá problémem, který byl kontextualizován již ve třetí kapitole. Výzkum Böhringer zkoumá počátky hnutí „*filiae Udyllindis in unione*“, tedy bekyní, které se samy nazývaly „*swesteren*“. Počátky tohoto hnutí žen, které se od ostatních bekyní odlišovaly především doktrinárním praktikováním dobrovolné chudoby, nalezla Böhringer v Kolíně nad Rýnem, odkud se celé hnutí rozšířilo do několika měst střední Evropy, a to včetně Svídnice. Autorka zdůrazňuje význam,

6 Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana, MS Vat. Lat. 13119 [a + b].

7 Kraków, Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, MS LA 37.

jaký mohou mít tyto organizační i ideologické variace na naše současné chápání bekyň a beghardů.

Jak je patrné i ze závěrečné studie, v celé knize se některé informace i formulace až příliš často opakují, což je nepochybně dáno množstvím přispívajících autorů. Vzhledem k cíleně fragmentované formě publikace, ale nemusí být tento jev na škodu. Čtenářkám tak mohou být tyto základní informace snadno dostupné i při četbě pouze jedné z tematických kapitol. Krom samotné zdařilé edice klíčového dokumentu se autoři rozhodli analyzovat pár velmi partikulárních aspektů samotného textu (tj. povahu a evropský kontext svídnického konventu a teologický kontext několika odsouzených názorů vyšetřovaných bekyň). Tyto analýzy jsou velice pečlivé a předkládají několik podnětných hypotéz. Autoři tímto stylem zpracování také vědomě dávají možnost badatelkám a badatelům s edicí dokumentu dále kriticky pracovat.

Přes již dříve zmíněný a poněkud široce pojatý úvod, si autoři velice dobře uvědomují komplexnost a rozsah současného mezinárodního bádání o bekyních a beghardech, do kterého touto edicí i úzce pojatými odbornými studiemi přispívají. Publikace se jistě dočká recepce i v českém prostředí, se kterým byla i v tomto případě krakovská diecéze úzce personálně a organizačně spjata. Téma bekyň (působících i na českém území) bylo navíc v nedávné době zpracováno Janou Grollovou a Danielou Rywikovou.⁸

Cyril Mrázek

8 Jana GROLLOVÁ – Daniela RYWIKOVÁ, *Bekyně a kazatelé. Mezi mravním ideálem, homiletikou a pastorační praxí v českých zemích 14.–16. století*, České Budějovice – Ostrava 2022, recenze ČČH 121, 2023, s. 617–619.

Pero TAFUR

Skutky a cesty

Eds. Jaroslava MAREŠOVÁ – Jaroslav SVÁTEK.

(= Medium 8)

Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta 2023, 254 s.,

ISBN 978-80-7671-104-4.

Cestopis, který o svém putování z let 1436–1439 sepsal andaluský rytíř a světoběžník Pero Tafur (cca 1410–1484), se nyní dočkal českého překladu. Nesnadného úkolu se zhostili historik Jaroslav Svátek, který již má na kontě česká vydání podobných děl z pera Bertranda de la Broquière a Guilberta de Lannoy, a filoložka Jaroslava Marešová, jež se postarala o překlad ze španělštiny. V rámci úvodu nejprve Svátek představuje autora a jeho dílo, které Marešová následně zasazuje do širšího kontextu pozdně středověké španělské literatury. Z obou statí Tafurův cestopis vyznívá jako na svou dobu poměrně výjimečný počín. Lze snad jen litovat, že editoři nezařadili také exkurz o geopolitické situaci na Pyrenejském poloostrově 15. století, který by čtenáři pomohl se lépe zorientovat.

Poté již dostává slovo sám Pero Tafur. Cestopis, dedikovaný veliteli Calatravského řádu, vznikl s časovým odstupem až v padesátých letech 15. století a dochoval se pouze v pozdější a neúplné kopii. Editoři, kteří se mohli opřít o předchozí vydání i překlady, odvedli nepochybně vzornou práci. Český překlad byl proveden pečlivě a s respektem k originálnímu znění, z něhož zůstaly zachovány některé Tafurovy specifické výrazy, ale zároveň působí velmi plynulým dojmem. Vysvětlivky v poznámkovém aparátu identifikují, případně dále přibližují osoby a lokality figurující v textu a na mnoha mís-